Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 80 (9455) | Пятница, апрель 5, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеалеттинген. | 2 коп. Өртөө

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

Апрель 3-те, СЭКП Төп Комитединге Россия Федерациязының кара эвес хөрүнүг областарының болгаш автономнуг республикаларының СЭКП обкомнарының бирги секретарларының, АССР-лериниң Министрлер Чөвүлелдериниң Даргаларының болгаш облкүүскомнар даргаларының, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң чамдык министерстволарының база ведомстволарының удуртукчуларының чөвүлел хуралы болган.

Чөвүлел хуралга «РСФСР-ниң кара эвес хөрүнүг зоназының көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазыбиле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының күүселдезин организастаар талазы-биле партия, совет болгаш ажылагый органнарының тодаргай сорулгаларын чугаалашкан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиргиве секретары эш Л. И. Брежнев ук хуралга делгереңгей чүве чугаалаан.

Хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнери, кежигүнге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарлары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Янош Кадар, Венгр Улус Республиканың Президиумунуң Даргазы Пал Лошонци болгаш ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Еве Фок олар СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары Л. И. Брежневке, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге телеграмма чоруткан. Венгрияны хостаанының 29 чыл оюн таварыштыр байыр чедиргени болгаш эң эки күзелдерни илергейлээни дээш чүректиң ханыындан өөрүп четтиргенин Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң, Венгр Улус Республиканың Президиумунуң болгаш чазаанның, Венгрияның күш-ажылчы чонунуң болгаш боттарының хууда өмүнээзинден илергейлээн.

Сайзырадгай социалистиг нитилелди тургузар хөрекке венгр улустуң чедип ап турар чедишкиннерин, ооң делегей ареназынга ажыл-чорудулгазын телеграммада айыткан. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, коммунизмни тургузарынга, тайбың, улустарның айыыл чон чоруу болгаш депшилге дээш демиселго чаа улуг чедишкиннерни чедип алырын совет улуска күзеп турарын телеграммада чугаалап турар.

(СЭТА).

КУЛЬТУРА АЖЫЛДАКЧЫЗЫ, ООҢ ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылының күш-ажылчы эвлүүнде хаара туттунган ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижизидилгезин боттандырарының, оларныг дыштанылгазын таарымчалыг организастаарының ёзулуг төвү культура албан черлери ол. Тываның хоорай, суурларын эргий бодап көрээл. Клуб азы Культура бажыңы, библиотека чок булуң бисте ам чок. Республиканың районнар төпторинде, ол ышкаш чамдык суурларда уругларның музыка школалары ажыттынган. Агитация уран чүүл бригадалары, улусчу театрлар чер болганда ажылдап турар.

Культура-массалыг ажылдарны организастап чорударының төвү болган клубтарда, культура бажыңнарында, библиотекаларда кол кижи кымы? Даандырган ажыл-херек дээш бедик харыысалгалыг культура кадрлары олар болур. Бистиң республиканың культура одагларында 900 ажыг кадрлар ажылдап турар. Оларның аразындан дээди болган тускай ортумак эртемниглер 540 кижи.

Партияга болгаш совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырының көдээниң культура-чырыдышкын албан черлериниң ажылдакчылары боттарының ажыл-чорудулгазынга удуртулга кылдыр хүлээп алган болгаш чаа сорулгаларны салган ажылдап турарлар. 1974 чылдың онаалдаларын чедишкиниг күүседир дээш социалистиг чарышты чер болганга улам калбартып, чонну хей-ажыт кинерингге культура албан черлери, ында ажылдап турар кижилер улуг рольду ойнаары чугаажок.

Тодарадыкчы дөрткү чылдың бирги кварталы доозулган. Тываның ажылчы чоннары ажыл-агыйның аңгы-аңгы участоктарынга эвээш эвес чедишкиннерлиг болгулаан. Бистиң малчыннарывыска кыш эң-не харыысалгалыг үе. Малчыннарның культура хандырылгазы чугула айтырыгларының бирээзи. Агитация-уран чүүл бригадалары көдээ чонның күзенчиг аалчылары апаргылаан. Ылаңгыя комплекстиг үнүүшкүннериниң ачы-дузазы улуг дээрэни практика бадыткап турар. Каа-Хемниң «Романтиктер». Бии-Хемниң «Колос» болгаш өске-даа агитбригадаларының ажылы багай эвес.

Мал болгаш чер ажылының продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле көдээ ажыл-агый ажылдакчыларышыл Бүгүэвилел социалистиг чарыжы, бүгү чуртта ышкаш, бисте база болгарган. Культура албан черлери, ооң ажылдакчылары будүрүлге-биле харылзааже кол кичээнгейин салыр ужурлуг. Бо талазы-биле ажыл ылаңгыя Каа-Хем районуң культура албан черлериниде эки тургустунган. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер, социалистиг чарышты калбартыр, ылаңгыя часы гарылга, дүкүт ажаалдазы дээш өске-даа чугула кампаниялар үеэинде тараажыларга боттуг дузаны культура ажылдакчылары чедирип келген. Мурнакчыларны алдаржыткан кежээлерни организастап турары база эки.

Культура албан черлерине ажылдаар тускай эртемниг кадрларның саны чыл келген тудум өзүп олурар. Бөгүн бисте ажылдап турар кадрларның чартыындан хөй кезин тускай эртемниг кижилер. Чурттуң дээди болгаш ортумак тускай өредилге черлериниң, Кызылдың Ыраан чүүл училищезиниң доозукчуларын культура албан черлериче чыл бүрү чорудуп турар. Ылаңгыя районнарның культура бажыңларында, музыка школаларында, улуг библиотекаларда тускай эртемниг кижилер ажылдап турар. Сорулга чүл дээрге ук черлер тус-тус район аайы-биле методиктиг төп, чаа, солун арга-дуржулганың нептередикчилери болган турарын чедип алыры болур. Бо талазы-биле Сарыг-Септе, Мугур-Аксында культура бажыңнары чамдык ажылдарны чорудуп турар.

Даандырган ажыл-херек дээш харыысалгазын ханызыбиле медереп билгеш, ону ажыл-херээ-биле бадыткап турар культура кадрлары бисте хөй. Оларның чижээнге Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксында Культура бажыңының директору Намгай Адыг-ооллу, Чөөн-Хемчиктиң Хайыраканда Культура бажыңының директору Ольга Сатты, Эрзинниң Бай-Дагда Культура бажыңының директору Галина Тойбааны, Каа-Хемниң Сарыг-Септе Культура бажыңының директору Виктор Харченкону, Өвүрүнүң Саглыда Культура бажыңының директору Александр Дагбыты болгаш өскедаа эштерни мактал-биле адаар бис. Оларның чедишкиниг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тус черлерде хей-ниити организациялары, ажыл-агый удуртукчулары тургусканы тодаргай-дыр.

Көдээ чоннуң ортузунга культураның, эстетиканың айтырыгларын тарадын нептередиринге культура албан черлериниң кадрларының ролюн бедидеринче чер-черде партия организациялары сагыш салыр ужурлуг. Көдээ интеллигенцияның күжүн мөөнээрин, оларның арга-мергежилин бүгү талалыг ажыглаарының айтырыгларын уттун болбас. Көдээ ажыл-агыйның специалистери социалистиг чарышты болгаш мурнакчы дуржулганы пропагандалаарынга, башкылар, эмчилер коску агитацияны экижидип, лекция пропагандазын калбартырынга дээш өске-даа айтырыглар талазы-биле дузалаш болур-дур. Бай-Тайганың Шүй суурда культура ажылдакчылары башкылар, эмчилер дээш өскедаа специалистер-биле бир деминг ажылдап турарындан ында ажыл-херек багай эвес чорун турар. Маңаа база-ла партия организацияларының удуртукчу, башкарыкчы ролю, арга-сүмези боттуг салдарны чедирип турар.

Культура кадрларын шилиир, ажылга таарыштыр тургузар, өөредип кижизидер айтырыгны райкүүскомнарның культура килдистери-биле кады чер-черде партия, совет органнар холга алыр ужурлуг. Чаңгыс-ла клубка чыл дургузунда безин элээн каш эргелекчи солчур шак ындыг чүүлдер ынчан биске турбас апаар ийик. Культура ажылдакчызының ат-алдарын көдүрери, оларның харыысалгазын бедидери чугула айтырыгларның бирээзи. Чамдыкта дужакелбиже кижилерни ук ажылга хүлээп алыр шак ындыг практиканың ажыы биче.

Шак-ла ындыг эз-харыысалга чок чорукту уламыдан Барыын-Хемчикте Эрги-Барлыктың көдээ Культура бажыңы бо кыжын барык үш ай хире ажылдаваан. Бии-Хемниң Билелиг, Сесерлиг, Улуг-Хемниң Көк-Чыраа, Чөөн-Хемчиктиң Бора-Тайга, Ийме, Ишкин, Кызылдың Кара-Хаак, Сукпак дээш өске-даа клубтар чоннуң культуразының дыштанылгазының төвү болур хүлээлгезин багай күүседип турар. Бо клубтарда ажылдап турар кадрларның ээ-харыысалгазы канчап барганыл деп айтырыг чайгаар-ла тургустунып келир-дир.

Совет Тываның 30 чылын төлептиг уткуурунга культура албан черлери улуг рольду ойнаар апаар. Юбилейге тураскаатканы бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин, күш-ажылдың районнар байырлалдарын, чамдык районнарга болур литература болгаш уран чүүл хүннерин база хүн бүрүнүң өске-даа массалыг хемчеглерни организастаарынга кол күш-культура одаглары, ооң кадрлары болур ужурлуг.

ХРОНИКА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң апрель 3-те Чарлыын ёзугаар эш **Александр Васильевич АЛЕКСАНКИН** РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызынга томуйлаткан.

Часка БЕЛЕТКЕЛ

ТРАКТОРЛАР ШӨЛДЕРЖЕ ҮНҮПКЕН

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» болгаш «Найырал» совхозтарының механизаторлары часкы хову ажылдарынче кирипкен. «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбыры шөлдерже алды агрегатты үндүрген. Эрткен үш хүнүнү дургузунда салбырның мурнакчы механизаторлары Дамба Кызыл-оол, Бады Эрес-оол, Чигжит Кара-оол 700 ажыг гектар черниң шыгын базырганнар.

Бо неделяның төнчүүзүнде совхозтуң Төп салбырының механизаторлары андарган черни илиртеп кириптерлер. Тараажылар мипералдыг чемиштидилгени шөлдерде төп турар.

«Найырал» совхозтуң механизаторлары тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында тараа культураларын 8 мың ажыг гектар черге чаштырарлар. Олар бир гектардан-на 11 центнер дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнгеннер.

Кылыр ажылдың хемчээли улуг. Совхозтуң механизаторлары часкы тарылганы 15 ажыл хүнүнде бүрүн доозар деп шиитпирлээннер. Трактор, сеялканың хүнде бүдүрер ажылының хемчээлин улгаттырар сорулга-биле ажылды ийи эвлүүлгеге чорудуп турар.

Совхоз 300 гектар черге шенелде илиртээшкинни чоруткан. Ынчалза-даа чер четче эриввэниинден илиртээшкин чорудары алек болган. Ынчангаш ук ажылды түр соңгаарлаткан.

Ажыл-агый ийи хову турлаан бүрүн белеткеп алган. Механизаторлар чурттаар черлерни, столоваяны септеп, чугайлап каан. Повардар четчелеттинген.

(Бистиң корр).

СУГГАТ—ЧУГУЛА АЖЫЛ

1960 чылдарның эгезинде Барыын-Хемчик районга хаткогурумнуг час, изиг-халыын чай болган чүве. Ынчангаш ол үелерде тараада чүгле доктаамал суггарылганың ачызында эки өстүрүп, эвлек дүжүттү ап турган бис. Ынчан Барлык унунга чаа бугалар казып үндүргеп, тараа шөлүн суггарып тургаш, бир гектардан-на 14—19 центнер кызыл-тасты ажаап ап, улуг чедишкиниг болгуладывыс.

Ол эки ажылдың кол-ла чажыды — суггарылганы участок бүрүүнүң чаңгыс аай, деп-дёски чоруткаңывыста болган. Ылаңгыя чамдык звеноларга суггну черже 25—30 см ханы сиңирип, кончуг кызымак ажылдап турганнар. Оны олар бүдүн чай дургузунда ынчаар чорудуп келгеннер.

Ам ындыг бедик дүжүттү бистиң районнуң чамдык ажыл-агыйлары чүге өстүрүп албайн турарыл? Мында чылдагааннар-ла бар. Бирээде, суггатчы кадрларны шын шилип албайн, аңаа душкан-на кижилерни ажылдадып каарында. Ийнде, шөлдү азы участокту шын, чурум ёзугаар суггарбайн, аңаа суггну эки сиңирбейн баарында. Үште, суггарылга ажылынга хаара туттунган кижилер ак сеткилдиг эвес болуп, харыысалга чок ажылдап турарында. Маңаа чамдык ажылагыйларның удуртукчулары, агрономнары, гидротехниктери база буруулуг.

Черниң агротехниктиг ажаалдазы тракторист кижиден база кончуг хамааржыр. Чамдык трактористер 5 азы 4 корпустуг-даа андазының баштайгы бизин черже 8 азы 10 см ханы кирер кылгаш, сөөлгү корпусту черже 20—22 см ханы кирер кылдыр таварыштырып алгылаар таварылгалар бар. Ол эки түңнелди бербейн турар. Харын-даа чамдык черлерден хөй чашпан, сиген үнер үүлдер оон тыштын турар. Ындыг шөлдериниң дүжүлү эвээш болуру билдингир. Оон тодаргай чижээ бо. Мурнакчы суггатчылар Сарыглар Дүдүй-оол, Хомушку Шыдыраа («Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбыры) эрткен чылын бир гектардан-на 15—21 центнер дүжүттү ажаап ап турда, совхоз нитизи-биле бир гадан-на 2,4 центнер дүжүттү алганын чугаалаары безин ыянчыг-дыр.

Оон ыңай бар курлавырларны чөп ажыглаары улуг ужур-дузалыг. Ылаңгыя Хөнделеде 500—600 гектар хире ажыглап болур чер бар. Ол черлерни 8—9 чыл бурунгаар суггарып, ажыглап турган. Ам ында бугалар бүткен, ук черлер ажыглал чок калган.

Суггатты шөлдерже кичээнгей салбайн, бар курлавырларны чөп ажыглаваанының түңнелинде Барыын-Хемчик район эрткен чылын 9281 тонна тараады, 543 тонна картофельди, 546 тонна ногааны чедир албаан.

Эрткен чылдың четкестерин бо тодарадыкчы чылда катаптавас дээш, Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйлары суггатты шөлдерни чөп ажыглаан, аңаа ажылдаар кижилерни шилип, дээштиг ажылдарны амдан эгелеп чорудар ужурлуг.

М. ЧҮЛЬДҮМ,
Кызыл-Мажалык суур Совединиң күүскомунуң даргазы.

★ ★

Павел Петрович Бутанаев — Таңдыда Тока аттыг совхозтуң ховуларынга 20 ажыг чыл иштинде ажылдап келген. Ол республиканың хоочун механизаторларының бирээзи. Оон хөрээнде Күш-ажылдың Кызыл Тук орден болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль чайнап чоруур.

Сураглыг механизатор чазын тракторга, а күзүн комбайнга ажылдап, кыжын чолаачылап турар. Ам ол бодунуң тракторун септеп, часкы хову ажылдарынга белеткеп алган.

ЧУРУКТА: механизатор П. П. Бутанаев.

А. МОНГУШТУН фотозу.

★ ★

КАЖЫЫДАЛДЫ ИЛЕРГЕИЛЭЭН

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин Франция Республиканың Президентизиниң хүлээлгезин түр күүседип турар Ален Поэрге болгаш Франция Республикэның Премьер-Министри Пьер Мёсмерге телеграмма чоруткан. Ында айытканы болза: «Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидунуң элекке мөчээнинин дугайында дыңнадыгны ханы кажыыдал-биле хүлээп алдывыс. Бо берге шактарда бистиң чүректиң ханыындан кажыыдалывысты хүлээп ап көрүңер.

Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында чаңчыл апарган найырадыг хөгжүдеринге хөй түүлдерни кылган Францияның ыылгарангай күрүне ажылдакчызы Президент Помпидуну Совет Эвилелинде улуу-биле хүндүлеп турар.

Президент албан дужаалга Жорж Помпидунуң турган үезинде совет-француз харылзаалар улам ыңай быжыккан, бүгү делегейниң калбаа-биле түүлдүгүнүң коргени совет-француз үндезин документилерни хүлээп алган. Ол үениң иштинде Европага болгаш делегейге чавырылдырыышкынны улам ханыладыр хөрекке, күрүнелер аразында дең эргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ССРЭ-ниң болгаш Францияның кады чедип алган түңнелдерин бедин-биле үнелеп турар бис.

Ийи чурттарның улустарының үндезин эрге-ажыктарынга дүжүп турар, ынзыбүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында харылзааларга тайбың болгаш пайырал болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганың политиказын Совет Эвилели Франция-биле моон соңгаар-даа тайылыш чок чорудар».

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин дээрги Клод Помпидуга кажыыдалын илергейлээн телеграмманы база чоруткан.

Франция Республиканың Президентизи, Силериниң өөцер эзи Жорж Помпидунуң элекке мөчээнин Силер-биле кады-ханы кажыыдал тур бис деп, телеграммада чугаалап турар.

Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында чөпшөөрежилге болгаш кады ажылдажылга харылзааларын хөгжүдеринге база быжыглаарынга улуг рольду ойнаан Президент Помпиду-биле найырадыг ужуражыышкыннарывыс бистиң угаан-бодалывыска кеэзэ мөңгеде артып калыр.

* * *

ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Франция Республиканың даштыкы херектер министри Мишель Жоберниң адынга телеграмма чоруткан, Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпидунуң элекке мөчээнинге холбаштыр ханы кажыыдалын илергейлээн.

(СЭТА).

СОВЕТ УДУРТУКЧУЛАР ФРАНЦИЯНЫҢ ЭЛЧИН ЧЕРИНГЕ ЧОРААН

Францияның күрүне талазы-биле шылгарацгай ажылдакчызы, Францияның Президентизи Жорж Помпидунуң мөчээни-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиргине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы А. М. Клычев дүүн Франция Республиканың Москвада элчин черинге чораан.

Жорж Помпидунуң портрет-чуруун кажыыдал кожаазы-биле хаажылаан, элчин черинің кол аалында турган.

Францияның Президентизи албан-дужаалга турган, Чөөн болгаш Барыын чүктер чурттарының аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынга болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ажыктыгкылдыр ажылдап чораан Жорж Помпидунуң турасказалын совет удуртукчулар сактып ёзулаан. Политиктиг, садыг-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культура талаларынга совет-француз кады ажылдажылганы улам калбартырын бодунуң ажыл-чорудулгазынга ол улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп чораан. ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразынга чөпшөөрежилгенің болгаш кады ажылдажылганың политиказы делегей амыдыралының доктаамал чүүлү болган турарынга Ж. Помпиду идепкейлиг идиг берген.

Жорж Помпидунуң мөчээни-биле холбаштыр Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко болгаш А. М. Клычев олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың болгаш совет улустуң мурнундан Францияның ССРЭ-де элчини Жак Вимонга, элчин черинің дипломаттыг ажылдакчыларынга ханы кажыыдалды илергейлээн.

(СЭТА).

Июнь 16—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда хүнү

ШИЛИНДЕКТЕРНИ АДААН

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединге болгаш Националдар Совединге соңгуулдар талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларының составынга кандидаттарның депшидилгези доозулган.

Эвилелдің Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 соңгулда округунуң составынга Тожуда «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыннарының, көдээ ажыл-агый специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының мурнундан совхозтуң анчыазы, партия кежигүнү эвес **Эрестол Даржаевич Даржааны**, «Тыва көдээ тулуг» трестин Кызыл-Мажалыкта № 741 КМК-ның ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары будүрүлгеде комплекстиг бригаданың бригадири, партия кежигүнү эвес **Кызыл-оол Будукович Ооржакты**, Кызыл хоорайның Коммунистиг партия организациязындан СЭКП хооркомунуң ийиги секретары **Сарыглар Максыровна Кудажини** депшиткен.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Красноярскинин № 16 соңгулда округунуң составынга профэвилелдерниң Тыва область чөвүлелинден облпрофчөвүлелдің секретары **Сергей Дамбаевич Кировту** болгаш «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы ВЛКСМ кежигүнү **Валентина Бодагановна Чадамбаны** депшиткен.

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурунуң чурттакчылары ол районнуң ажылчы чоннар депутаттар Совединиң кежигүнү эвес **Кызыл-оол Будукович Ооржакты**, Кызыл хоорайның Коммунистиг партия организациязындан СЭКП хооркомунуң ийиги секретары **Сарыглар Максыровна Кудажини** депшиткен.

Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Красноярскинин № 16 соңгулда округунуң составынга профэвилелдерниң Тыва область чөвүлелинден облпрофчөвүлелдің секретары **Сергей Дамбаевич Кировту** болгаш «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы ВЛКСМ кежигүнү **Валентина Бодагановна Чадамбаны** депшиткен.

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы суурунуң чурттакчылары ол районнуң ажылчы чоннар депутаттар Совединиң кежигүнү эвес **Владимир Хертекович Сүге-Маадырны** Бай-Тайганың № 648 соңгулда округунуң составынга, Эрзинниң ортумак школазының башкылар коллективи ол школаның башкызы, ВЛКСМ кежигүнү **Иван Быратович Будуну** Тес-Хемниң № 654 соңгулда округунуң составынга, Тожу районнуң комсомол организациязындан ВЛКСМ райкомунуң ийиги секретары, СЭКП кежигүнү **Тамара Анатольевна Парчыны** Каа-Хемниң № 649 соңгулда округунуң составынга, Шагаан-Арыг АТБ-зинин коллективи будүрүлгенин чолаачызы, партия кежигүнү эвес **Павел Васильевич Бутенкону** Шагаан-Арыгның № 656 соңгулда округунуң составынга депшиткен.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ШУПТУ ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ КИРЖИР

Чурттуң өске бүгү черлеринде ышкаш апрель 20-де болур коммунистиг субботникке Тес-Хем районнуң ажылчы чоннарының коллективтери хайныышкынныг белеткеніп турар. «Кызыл субботаның» хүнүнде кылыр ужурлуг бүгү ажылды 11 кижи соңгаан составтыг район штабы бүрүн тодараткан болгаш будүрүлгелерде, колхозтарда болгаш совхозта, албан организация, школа черлеринде субботникке белеткелдің байдалын хайгааран, ооң чорудулгазын контрольга алган.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүндеи бээр 104 чыл болур оюнга тураскаадыр күш-ажылдың бо байырлалынга бо чылын мунуун кижи киржип, тус-тус будүрүлге участоктарынга, хоорайлар болгаш суурлар чаагайжыдылгазынга ажылдаар.

Коммунистиг субботникте районнуң кайы коллективи кааа, чүүү кылырын баш удур тодараткан. Оларның чамдыктарын көргүзерге мындыг. Күрүненің «Тес-Хем» аңныыр ажыл-агыйының коллективи 20 кубометр токпак ыяшты белеткээр, суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржир. Самагалдайда районнар аразының «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары автомашинаның ийи шимчедикчиин, «ДТ-75» деп тракторну, «ГАЗ-51» деп автомашинаны септеэр болгаш 200 рубльдиг ажылын кылыр.

Районда улуг коллективтерниң бирээзи — «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыннары «Кызыл суббота» хүнүнде 792 рубльдиг ажылын будүргеш, оон акшазын беш чылдың фондузунче шилчидер. Ынчаарга «Чодураа» болгаш «Ак-Эрик» колхозтарның ажыл-ишчилери ол хүнде улам бедик будүрүкчүлүг ажылдаар дээш аңаа бүгү белеткелди доозуп турар. Коммунистиг субботниктиң хүнүндо «Ак-Эрик» ажыл-агыйның 105 хойжузу хойнуң 30 кажаазының көргенин хоорун ажылдаар, ынчаарга колхозчу механизаторлар боттарының хамаарышкан участоктарынга ажылдаар. Колхоз төвүнүң чурттакчылары суур чаагайжыдылгазынга ажылдавышаан, 84 кубометр токпакты белеткээр. Колхозчулар ол хүн 490 рубльдиг ажылын кылып будүрер.

«Кызыл суббота» хүнүнде «Чодураанның» колхозчулары суурга 450 ыяшты тарып олуртуп, хойнуң 24 кажаазының көргенин хоорарын, хову турлагларын чаагайжыдарын, 100 га тарылга шөлүн аңдарарын база 150 кубометр токпак-ыяшты белеткээрин бижыы-биле шиитпирлээн. Ынчангаш оон 470 рубльдиг беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

Шуурмактың ыяш белеткекчилери субботникте 180 кубометр тудуг ыяжын болгаш дилиг материалдарын белеткээрин болгаш өске-даа ажылдарны кылырын планнаан, ол коллектив 822 рубльдиг беш чыл фондузунче шилчидерин шиитпирлээн. Бо үстүнде дег бедик патриотчу көдүрүүшкүнү районнуң өске-даа коллективтеринден көргүзүп болур. Амгы үеде коммунистиг субботникке белеткелдер барык-ла доозулган, а доосшаан черлерде ову улам күштелдирериниң хемчеглерин ап турар.

Чогаадыкчы күш-ажылдың байырлалы — «Кызыл суббота» хүнүнде тес-хемчилер чаңгыс кижи дег, бир эп-сетдилдиг ажылдаар дээринге чигаанныг турбас.

Л. ФАНДЮШИН,
СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКИВИШААН

БАЛГАЗЫН. Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери Москва-Сортировочная депонуң, Лихачев, Владимир Ильич аттыг заводтарның болгаш Москваның өске-даа мурнакчы будүрүлгелериниң В. И. Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 104 чыл болур оюнга алдар болдуруп, апрель 20-де коммунистиг субботникте бир дем-биле үнер дээн эгелээшкинин изин-биле деткээн. Ам ында «Кызыл суббота» хүнүнде кылыр ужурлуг ажылдар тодаратты нган. Совхозтуң салбырлар, бригадалар бүрүзүнде база Балгазын суурунуң албан организациялар черлеринде субботник штабтарын тургускан. Партком секретары Никифор Петрович Кононенкога удуртканы субботник штабы бүгү кызыл чогуур ажылдарны планнаан, аңаа белеткел ажылдарын доозуп турар.

Совхозтуң малчыннары хой кажааларының көргенин хоорар, кажаалар септээрибиле боттарының коданнарынга ажылдаар. А механизаторлар база-ла хамаарышкан участоктарынга ажылдап, идепкейлиг киржир.

№ 2 орук-тудуг участогунуң ажылчыннары ол хүн 310 акшаны, ыяш ажыл-агый черге 120, хереглекчилер нитилели 119, Балгазынның № 11 профтехучилищезин 150 акшаны беш чылдың фондузунче киирерлер.

«Кызыл суббота» хүнүнде совхозтуң ажыл-ишчилери 1140 акшаны ол фондуже киирер дээш кызымак белеткеніп турар. Күш-ажылдың байырлалынга школачылар база идепкейлиг киржирлер.

М. КАЛЧАН.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң

Президиумунда

СОҢГУЛДАНЫ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТТИРЕР

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага белеткел болгаш ону эрттиреринiң дугайында доктаалды Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму хүлээп алган. ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң 1974 чылдың март 24-те Чарлыын ёзугаар бо чылдың июнь 16-да эртер ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулданы организастыг эрттирер соруулга-биле соңгулдага белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле ажылдап ылган организастыг хемчеглерни ол доктаал-биле бадылаан.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмде» айыткан хуусаада соңгулда кампаниязының бүгү организас-техниктиг ажылдарын чорударын Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүскомнарынга хүлээткен. Соңгукчулар даңзыларын өй-шаанда болгаш шынарлыг тургузарын хандырар, округтарның болгаш участоктарның соңгулда комиссияларының ажылдаарынга эргежок чугула байдалдарны тургузаар. ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң депутаттарынга кандидаттар-биле ужуражылгага тураскааткан округтуң соңгулда мурнунуң хуралдарын болгаш соңгукчулар хуралдарын бедик деңнелге эрттирер. Соңгукчуларның чагыгларын, шүгүмчүлелдиг саналдарын болгаш сүмелерин түңнеп, оларны күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр. Соңгулда кампаниязын Советтериниң бүгү звеноларының организас-массалыг ажылын экижидиринче, беш чылдың тодарадыкчы чылында алган хүлээлгелерни күүседиринче угландырар.

СОҢГУЛДА БОЛГАШ ПАРТОРГАНИЗАЦИЯ

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органы—ССРЭ-ниң Дээди Совединге ээлчеглиг соңгулда 1974 чылдың июнь 16-да эртер. Ол соңгулда социалистиг демократияны чайгылыш чок хөгжүдеринге, улус массаларының күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин улам ыңай көдүреринге база Совет күрүнеин быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг.

Бо политиктиг чугула кампания бистиң республикавыста организастыг болгаш бедик деңнелге эгелээн. ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле бир, Националдар Совединге соңгулда талазы-биле он бир соңгулда округтары тургустунган болгаш оларның девискээрлери база топтери тодараттынган. ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составы депшиттинген болгаш бадылаттынган. Ында ажылчы чоннарның хой-ниити организацияларының ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң төлептиг төлээлекчилери кирген. Чижээ, «Кызыл тудуг» тудуг эргелениң комплекстиг бригадазының бригадири, Ленин орденниң эдилекчизи С. Б. Сандан, Кызылдың № 3 АТБ-зиниң чолаачыларының коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири, Ленин орденниң эдилекчизи В. А. Жбанов, Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң саанчызы Г. А. Крыласова болгаш оондаа өскелер. База ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле Кызылдың № 409 округунуң соңгулда комиссиязының составынга кандидаттарны депшиткилээн.

Ам болур соңгулда болза бистиң ниитилелиристиң экономика, социал болгаш угаан-бодал хөгжүлдезиниң өндүр улуг программазын айыткан СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соолунде ССРЭ-ниң Дээди Совединге бир дугаарында болуп эртер соңгулда-дыр. Партияның ол съездизи Советтер боттарының эрге-хүлээлгезин ам-даа четче бүрүн боттандырар, экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, чоннуң чаагай чоруун көдүреринге боттуг салдарны чедирер, чоннуң социал-амыдырал хандырылгазын экижидер, хой-ниитниң корум-чуруумун быжыглаар дээш кызымак ажылдаар ужурлуг дээрзин айыткан. Ынчангаш депутаттарның ат-алдарын болгаш идепкейин, оларның соңгукчулар мурнунга харыысалгазын бедидери чугула. Съездиниң бо айтыышкынарын соңгулда кампаниязының үеэинде ажылчы чоннарның соңгулда мурнундагы хуралдарында Советтерниң ажыл-чорудулгазын чугаалажып турда, соңгукчулар-биле ужуражыышкыннар болуп турда, депутаттарның кандидаттарынга чагыглар берип турда улуг кичээнгейлиг көөрүвче партия организациялары сагыш салыр ужурлуг.

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулданы эрттиреринiң организастыг хемчегериниң талазы-биле сургааладалыг хуралды эрттирген. Ацаа партияның Кызыл хоорхомунуң болгаш райкомнарының организастыг килдистериниң эргелекчилери, райсооркүүскомнар секретарьлары киришкен. Ындыг сургааладалыг хуралдар партия, совет актывчилери-биле Кызылга болгаш районнарга база эрткилээн.

Соңгулдага белеткелдиң болгаш ону эрттиреринiң үеэинде партия организацияларының политиктиг болгаш организакчы бүгү ажыл-чорудулгазы улам күштелир. Бо политиктиг чугула кампанияның үеэинде толептиг кижилерни соңгулда комиссияларының составынга депшиттиринден, соңгулда мурнунуң агитация ажылын калбартырындан эгелээнiң, соңгулда хүнүнде—июнь 16-да бадылаашкын эрткиже чедир ап чорудар бүгү хемчеглерни партия организациялары шуут удуртур хүлээлгелиг. Бо хүннерде бистиң республиканың районнарына болгаш Кызыл хоорайга соңгулда участоктарын тургузары база участоктарның соңгулда комиссияларының составынга ажылчы чоннарның хой-ниити организацияларының, ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң төлээлекчилерин депшиттиреринiң эгелээр. Бистиң республиканың девискээринге ниитизи-биле 193 соңгулда участогу тургустунар болгаш участоктарның соңгулда комиссияларының ажылынга ажылчы чоннарның 1500 ажыг төлээлекчилери киржир.

Партия организациялары соңгулда кампаниязының планнарын тургускан, агитколлективтерни ажылын идепкейжидер, соңгулда участоктарын болгаш агитпунктуларны көрүштүг кылдыр дериир, көскү агитацияны соңгулдага холбаштыр чаартыр талазы-биле эвээш эвес хемчеглерни ап чоруда берген. Ынчалза-даа Кызылда болгаш районнарда чамдык агитколлективтер, агитпунктулар соңгулда кампаниязынга холбаштыр боттарының ажыл-чорудулгазын оожум эде тургузуп турар. Соңгулда хүнүнүң дугайында календарьлар безин астыымаан черлер бар. Соңгулдага хамааарышкан литературалар делгеттинмээн, лозун, плакаттар болгаш көскү агитацияны өске-даа чүүлдери-биле оранбажыңнар дериттинмейн турар. Партия организациялары коммунистериниң инициативаларын улам ыңай бедидер, пропагандистериниң, агитаторларның болгаш политинформаторларның хүрээлерин быжыглаар. Советтериниң болгаш хой-ниитиниң өске-даа организацияларының күженишкиннерин каттыштырар талазы-биле улуг ажылдарны кылыр ужурлуг.

Соңгулда кампаниязының үеэинде партия организацияларының ажыл-чорудулгазының идей-политиктиг кол угланыышкыны болза партияның иштики болгаш даштыкы политиказын ханызы-биле пропагандалаары, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлериниң амыдыралга канчаар боттанып турарын тодазы-биле көргүзери, көскү беш чылдың ээлчеглиг сорулгаларын, социалистиг тургузуушкуннуң болгаш бистиң соңгулда системавыстың улуг аргык күүнү масса чоңга, соңгукчуларга билдингир кылдыр тайылбырлаары болур. База ол ышкаш күр черлерни шингээдип эгелээниңден бээр чээрби чыл болганынга тураскааткан Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыытынган чугула чүүлдер

Мергежилдиң бедиинче

— Чонуң доктаамал өзүп турар хереглелин таарымчалыг кылдыр хандырарының хереэнге аптиг делгээн бараанларны садып алыкчылар боду шилип алырының деп-шилгелиг аргазы амгы үеде чер болганда пенпероэн—деп, Кызыл-садыгның бот-орулга-чарылгалыг № 9 бүдүргелениң директору Клавдия Григорьевна Князева чугаалады.

Каш чыл бурунгаар Кызыл-садыгга үениң негелдезинге дүүштүр ындыг чаа арга-биле садыглаарының айтырыы негеттиним келген. Ындыг ажылды баштай эгелээн төлээде Клавдия Григорьевнаны болгаш өске-даа ажылдакчыларны бо дуржулганы өөренип көөру-биле өске хоорайларже чоруткан. Садыглаарының чаа аргазы-биле танышып, садып алыкчыларга оң эптиин, ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш культуразының бедиин бүаүрел көргеш, бо арганы аъш-чемниң төп магазиниинге шенеп көөрүн шиитпирлээн.

Бир-ле дугаарында садыгжы чок садыглаарының негелдезин ёзугаар ол магазиниин ишпин эде дерээн. Бараанларны садып алырынга таарыштыр савалап, көскү болгаш аян-хевирлиг кылдыр делгеп көргүзер тускай черлерни тургускан. Ажылдакчыларга чаңгыс аай хептиаараттырган чаа аргага чанчыгары-биле оларның тускай өөредилге белеткелин бала эрттирген. Бо бүгү ажылдар доозулган соонда чаа хевир-биле садыглаар аъш-чем магазини ажыттынган.

Удаваанда садыгжы чок магазиниин садып алыкчыларга эптиг, таарымчалыы амыдыралга бадыткаттынган. Ынчалаа-даа сапаашкын санында-ла элээн хөй акша четпес боон турган. Оон чылдагаанын чаа аргада, чамдык садып алыкчыларда деп садыгжылар тайылбырлаар турганнар. Ак сеткилдиг эвес ийнчаңгыс кижилер ол чаа арганы соора ажыглап турган-на харын. Ынчалзажок шуптузу — чаңгызы, а чаңгызы — шуптузу деп принципти удуртулга болдургаш, чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдаар болаа, өре-самчыгдал болбас дээрен билдингир.

Элээн үе эрткенде чаа аргабиле ажылдап турар садыгны моон сонгаар тургузар бе, азы канчаарыл деп айтыыр тургустунуп келген. Ынчан Клавдия Григорьевна хоочун садыгжыларының бирээзи Пелагея Борисовна Быковага ужуражы бергеш, магазинде тургустунуп келген байдалды тайылбырлап, бригадалыг байдал-биле ажылдаарын сүмелешкен.

Деп-шилгелиг арганы улам күштелдирери-биле Пелагея Борисовна «кады ажылдап болгу дег уругларны эвилелдеп көрейн» деп харылаан.

Бо айтырыгны партия хуралынга база чугаалашкан болгаш ук магазиниң ажылижинде бергедээшкинни эдери-биле коммунист Быковага аңаа ажылдаарын сүмелээн.

Удаваанда Пелагея Борисовна садыгжы чок магазинге ажылдаар 17 садыгжы-биле дугуржуп, чаа бригаданы тургускан. Олар магазиниңи адын «Азас» деп адап алганнар.

Ол үеден бээр-ле магазин өре-самчыгдалга таварыштас апарган. Ай, квартал санында бараан саарылгазының планын үргүлүү ажыр күүседип келген болгаш ажылдакчыларның алыр акша-шаналы бедээн. Садыгның ындыг деп-шилгелиг аргазының ажыктының Пелагея Борисовнаның бригадазы херек кырында амыдыралга боттандырган. Бо бүгү чедиишкиниң кол чажыды — коммунист Быкованың кижилер-биле ажылдап билириниде, коллективте ажыл-хүлээлгелерни бүгү байдалды барымдаалап турган, ийин хуваап тургускананда. Бригадада — кижи бүрүзү спаашкан ажылын билир, херек апарганда бот-боттарынга дуазалажыр, эрес-кежээ, чонга эолдек-эвилеп кижилер кирген найыралдыг коллектив апарган. Пелагея Борисовна 1938 чылдан эгелеп садыг шугумунга ажылдап келген. А Кызылдың магазиниериниге 1949 чылда ажылдап кирген. Баштайгы үеде аңаа садыгжы, оон соонда эргелекчи болуп ажылдаан, онаашкан ажылын эки билирип, бедик мергежилдиин, садып алыкчыларга эптиг-эолдэн көргүскен. Ол ам Кызыл-садыг шугумунда ажылдап турар хоочуннарның бирээзи. Чүткүлдүг ийчи дыка хөй аныяктарны садыгжының мергежилиге өөреткен болгаш ол ажыл-хөрекке оларның ынак болурунга улуг салдарны чедирип турар.

— Чоннуң хандырылгазының база бир чугула адыры—садыгның, садыгжының буянныг үүлеэин шилип алган эш-ооруме хире-шаам-биле арга-сүмемни берип, аныяк-өскенге дуазалажып турармен. Ол чыл бурунгаар мээн ажылдап турган магазинимге Ирина Дюлюш дээр бичии уруг аштакчы болуп ажылдап кирген. Оон ажылынга кызымаан, ак сеткилдиин, билигге хандыкшылдының эскерип каалы, садыгжы мергежилге өөредип эгеледим. Элээн үе эрткенде Ирина бду чаасканан ажылдаптар апарган. Ирина ам Кызыл-садыгның мурнакчыларының бирээзи, аъш-чем магазиниинде салбыр эргелекчилеп турар. Өөреникчимниң чүткүлдүг күш-ажылын чазак бедии-биле үнелеп, чоокта чаа ону «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаан. Мээн-биле күш-ажылчы оруун эгелээн аныяк ажылдакчылар Олимпиада Кузнецова, Мария Казанцева, Валентина Псковская, Зинаида Быкова, Мария Санникова, Лидия Будылина болгаш өскелер-даа эки ажылдаар, садып алыкчыларның талазыдан өөрүп четтириишкиниң чылыг сөстерин дыңнап чоруурлар—деп, Пелагея Борисовна чугаалап орар.

— Бистиң бригаданың кежигүннериниң хөй кезии аныяктар. Ол кижи эки, бо кижи багай ажылдап турар деп чугаалаары берге. Ынчалаа-даа аныяк садыгжылар Галя Скрипкина, Люба Казыгажева, Зоя Монгуш оларны онзалап демдеглеп болур. Бо кыстар садыг ажылынга хандыкшылдының көргүзүп, эки ажылдап турарлар. Олардан эки садыгжылар үнер дээрен ам безин билдингир — деп, Пелагея Борисовна бадыткады. Чүткүлдүг ажылишчилер —коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты чаалап алганнар.

Бо чылын бригаданың кежигүннери бараан саарылгазының чыл планын декабрьның 20-де күүседип, садыгның культуразын улам бедидер дээш демисежирин хүлээнген.

Коммунист П. Б. Быкованың совет садыгның шугумунга хөй чылдарда үре-түнелдиг ажыл-ижин бедии-биле үнелээн. Ол «Совет садыгның тергинни» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Тыва АССР-ниң садыгның алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты аңаа тывыскан. А чоокта чаа оон хөрээн Күш-ажылдың Кызыл Тук орден каастай берген.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Кызылдың «Азас» төп аъш-чем магазиниинде садыгжылар бригадири, коммунист П. Б. БЫКОВА.

Авторнуң фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Францияның президентизи Ж. Помпидунуң мөчээнинге холбаштыр

ПАРИЖ, апрель 3. (СЭТА). Апрель 2-ниң кежээзинде, 62 харлыында Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпиду мөчээн деп тускай дыңнаткан.

Ж. Помпиду Францияның Президентизинге 1969 чылдың июньда соңгуткан. Оон мурнунда, 1962 чылдың апрель айдан 1968 чылдың июль айга чедир, Президент Ш. де Голльдуң үеэзинде, ол Премьер-Министр турган.

Шылгарангай күрүне ажылдакчызы Ж. Помпиду далтыкы политика талазы-биле делегей хөректеринге Францияның кымга-даа хамаарышпас ролюн быжыглаар, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында чаңчыл болган найыралды быжыглап, хөгжүдер талазы-биле Президент Ш. де Голльдуң угланыышкынын уламчылаан.

Ж. Помпидунуң мөчээни-биле холбаштыр Премьер-Министр П. Месмер чазактың болгаш француз улустуң өмүнээзинден ханы кажыдалды илергейлээн. Оон чазаа болгаш ол боду бодунуң хүлээлгезин Республиканың конституциязынга дүүштүр күүседир деп, П. Месмер бүзүреткен.

Республиканы камгалаарының демократтар эвилели дээр чагырыкчы партия медеглел парлаан болгаш «Жорж Помпидунуң дыка эки турушканы, генерал де Голльдуң хөрөөн уламчылаарынче» бүгү француздарны кыйгырган. Боттарының кажыдалы партиялар, Францияның политиктиг болгаш хөй-ниити көскү ажылдакчылары база илергейлээн. Чазактың политиказының талазы-биле апрель 3-те Национал хуралга чугаалажыр ужурлуг турган хуралды соңгаарлаткан.

Конституцияга дүүштүр күрүненің баштыңы албан дужаалды сенат даргазы А. Поэр түр күүседир. Республиканың Президентизи албан дужаал хосталы бээрге, дүрүм ёзугаар 25 хонуктан эрте эвес болгаш 35 хонуктан орай эвес үеде чаа Президент соңгулдазын эрттирер дугайында декретти парлаар деп турар.

Францияның чазааның шиитпирин ёзугаар Ж. Помпидуну апрель 4-те Париж чоогунда Орвилье деп улуг эвес черге орнукшудар. Президент Ж. Помпидунуң мөчээнинге холбаштыр тускай демдеглөшкинни апрель 6-да Парижте Нотр-дам деп дуганга, Францияның чазааның кежигүннериниң, парламентарийлериниң болгаш даштыкы делегацияларының киржилгези-биле кылыр. Ол хүн бүгү Францияга национал кажыдалды чарлаар.

Сенегалдың байырлалы

ДАКАР. СЭТА-ның корр. Б. Петуховтуң дамчытканы: 1960 чылдың апрель 4-те колонизаторлар национал-хосталгалыг шимчөөшкинге шыдашпайн ол чуртан үнер ужурга таварышкан болгаш Африка диптиң картазынга хамаарышпас чаа күрүне — Сенегал Республика тывылган. Ол ам бодунуң хамаарышпас чоруунуң 14 чыл оюн демдеглеп турар.

Сенегал улус хамаарышпас апаргаанының баштайгы хүнпериниң эгелээш-ле аар-берге колониалдыг үржуктарны уазуткаарының оруунче кирген: экономика талазы-биле хожуданган, ядыы-түренги, үжүк-бижик билбес чоруткы дораан чок кылыры негеттинин келген. Чуртту хөгжүдериниң 1973—1977 чылда дөрт чыл планын ёзугаар көдээ ажыл-агый, үлетпүр, медицина хандырылгазы болгаш чырыдыышкын талазы-биле хемчеглериниң калбак программазын боттандырар ужурлуг. Бир эвес шаанда көдээ ажыл-агыйга арахисти тарын өстүрери колдан турган болза, амгы үеде чигир хыыргыыжын, хөвени болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын тарыыр шөлдерни калбартырының хемчеглерин ап турар.

Далайга балык тывыжының ажылы шалыпкыны-биле хөгжүп турар. 1973 чылда 250.000 тонна балыкты туткан. Сөөлгү үеде Сенегалдың балык тудар флоду Совет Эвилелиниден суднолар алганындан улам көвүдеп турар. Ол чуртта тудуг үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери, пес-таавы фабрикалары, көдээ ажыл-агый чүүлдерин болбаазырадыр заводтар, дагруда бүдүрүлгелери чедиишкиниг ажылдан турар. Оларның хөй кезиин хамаарылга чок хөгжүлдениң чылдарында кылып тургускан.

Египеттиң национал кадрлары

КАИР. (СЭТА). Сөөлгү чылдарда Египеттин 45 мың ажыг аныяк кижилери совет-египет кады ажылдажылга объектилеринге тускай мергежилди алган ийикпе, азы боттарының мергежилин бедиткен. Олар Асуанның гидроэнергетика комплекизинге, Хелуанның металлургия комбинадынга, Александрияда судно тудар болгаш чаар үстер заводунга, Наг-Хагмадиде алюминий заводунга, өске-даа улуг объектилерге өөренген.

Амгы үеде Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тургускан чурттуң өөредилге төптеринде 17 мың ажыг аныяк египеттер өөренип турар. Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелеринге болгаш өөредилге черлеринге билиг бедиишкини база улуг рольду ойнап турар.

Национал кадрларны белеткээр дээш Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганы калбартып турар чорук экономиктиг хөгжүлдениң хамаарышпас угланыышкынын Египеткө хандырып турар деп, «Аль-Гумхурия» солун бижээн.

БУДАПЕШТ. Найысылалдың Ферихедь аэродрому. «Малев» дээр венгр ужар үүл компаниязының шугумнарында совет «ТУ-154» агаар лайнерлери база ужуп чоруп турар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Найырал неделязы

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузаламчы дугайында Керээниң апрель 6-да 26 чыл болур оюнга тураскааган совет болгаш фин аныяктарның чаңчыл болган найырал неделязы эгелээн.

Неделя үеэзинде чорудар бүгү-ле ажылдарны «Керээнин ужур-дузазын фин болгаш совет аныяктарның найыралын болгаш кады ажылдажылгазын быжыглаарынга бараан болдурар» деп кыйгырыг-биле эрттирер.

Совет Эвилелинге найырал неделязын эрттиреринге киржири-биле Финляндияның аныяктарының делегациязы Хельсинкиден үүнүпкен.

Финляндияга баары-биле совет аныяктарның делегациязы база чорупкан, оларның составында турнечи бет болук, аныяк артистер, ураа чүүл болгуниериниң киржикчилери бар.

ССРЭ-ниң дузазы-биле

КАБУЛ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң дузазы-биле афган пайысылалдың районнарының бирээзинде туткан автомеханика техникумунда кичээлдер эгелээн. 20 гектар черде туткан ол өөредилге черинің лабораторияларынга, мастерскааларынга хары угда 700 кижи өөренир.

Совет болгаш афган башкылар автотранспортту сеттээр болгаш ажыглалга киирер талазы-биле специалистерни, үлетпүр бүдүрүлгелериниң электродвигатель-херексеалдерин сеттээр, металл ажылдап кылыр кижилерни белеткээр.

Деткимче

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтың чоогунда «Рато» заводтуң ажылчы чоннарының демиселин күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязы долузу-биле деткип турар деп, күш-ажылдың бүгү-ниити конфедерациязының чингине секретары Жорж Сеги аңаа болган митингиге медеглээн. Чонну ажылдан массалыы-биле үндүрүп турарынга ажылчыннарның үш ай иштинде маадырлыы-биле чорудуп келген демисели күш-ажылчы Францияның деткимчези-биле тиилелгеге чедирип келир деп чүвеге идегелиг илергейлээн.

Күш-ажылдың бүгү-ниита конфедерациязының секретарылары А. Краавоки болгаш А. Бертело олар митингиге база киришкен.

Чаржынчыг саннар

РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. (СЭТА). Бразилияның парлалгазының медээзин ёзугаар алырга, Ресифи хоорайда уругларның өлүр чоруу көвүдээн. Бир хар четпейн чораан, өлүп турар уругларның 38,9 хуузу чем чедир чивейн, аптан өлүп турар. Бир хардан дөрт хар чедир назылыг уругларның арын өлүр чоруу оон-даа хөй. Чяжээ, бир хардан дөрт хар чедир уругларның өлүр чоруу Ресифиде 70, Рио-де-Жанейрода — 55, Сан-Паулода — 46 хуу болуп турар. Чуртка чоруткан шинчилелди ап көөрге, бразил уругларның организминери аваа чогуур чемгир бүдүмелдериниң болгаш калорийлериниң чүүле 30 хуузун ап турары илерээн.

Пентагоннуң планын боттандырбас

● ДЕЛИ. (СЭТА). Индий океанда, Диего-Гарсия деп ортулукка шериг-далай баазазын тургузар дугайында Пентагоннуң орандажыышкынынга удурланыышкынның чалгыы Индияда калбарып турар. Чурттуң дыка хөй хоорайларында удурланыышкын чыскаалдары болгаш митингилери болуп, оон киржикчилери Индий океанче империалистиг шургуушкунуң идепкейжип турарынга шиитпирлиг-биле удурланып турар.

Диего-Гарсия ортулукту АКШ-тың Индий океанга күүлүг шериг-далай баазазы кылдыр хуулдурар дээн Пентагоннуң планнары дээрге делегейниң ол районунга болуушкуннар хөгжүлдезинге америк салдарны улгаттырар дээш орандажыышкындыр деп, Индияның Компартиязының парламент фракциязының удуртукчузу, ИКП-ниң национал чөвүлелиниң секретары Бхупеш Гупта медеглээн. Диего-Гарсияга шериг-далай баазазын тургузар дугайында АКШ-тың болгаш Англияның дугуржулгазы чүгле Индий океанга байдалды чидиглендиреринге чедирер деп, Бхупеш Гупта Төп парламентиниң үстүү палатада штаттар чөвүлелиниң хуралынга чугаалаан.

● ДАККА. (СЭТА). Диего-Гарсия ортулукка шериг-далай болгаш шериг-агаар баазазын тургузар дугайында Каттышкан Штаттарның шиитпири Индий океан бассейнинде чурттарның, оон иштинде Бангладеш Улус Республиканың хамаарышпас чоруунга, бот-догуннаашкынынга болгаш айыл чок чоруунга дорт айылды тургузуп турар деп, Улусчу лига деп чагырыкчы партияның чингине секретарының хүлээлгезин күүседип турар Абдур Раззактың медеглелинде чугаалаан турар.

● ТАНАНАРИВЕ. (СЭТА). Индий океанда даштыкы шериг баазаларын доп-дораан узуткаар болгаш ол районну тайбынның ёзулуг зоназы кылдыр хуулдурар дугайында медеглелде улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш малагасий комитет кылган. «Индий океанга шериг баазаларын тургузары дээрге-ле улустар аразынга бүгү-ниити тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы чаза тепсиринче угланган хоралакчы чорук болур» деп ол медеглелде чугаалаан турар.

КЕЗЭЭДЕ ЭРГИМ

Совет Тыванын 30 чыл оюнга уткуштур

Кижиниң төрүттүнгеш, бичии, элээди иазылыг чылдарын эрттирген черлери кезээде аңаа эргим болур. Ылангыя оон кайгамчык чаартылгалары кижиниң сагыш-сеткилин аажок хайныктырып кээр. Тыванын ыраккы, черлериниң бирээзи — Бай-Тайганын Тээли суурга төрүттүнгеш, бичии база элээди чылдарымны аңаа чурттап эткен болгаш оон кайгамчык чаартылгаларының, чамдык кижилериниң дугайын чугаалаар бодаан мен.

Бежен чылдар үеэзинде Тээли — аңгы-аңгы үш кезек бичии сууржугаш турган чүве: үстүкү талазынга МТС төвү, ортаа үеэзинге район төвү, адаккы талазынга ынчаңгы колхоз төвү. Ам ол чаңгыс улуг суур боон түтчү берген. Бетинге бар чыткаш-ла хоорайда ышкаш, улуг-улуг бедик ак бажыңнарны көрүп каар бис. Район эмнелгезинин, школаның, партия райкомунуң ийи-ийи каът улуг бажыңнары, районнуң Культура бажыңы кайы ырактан-на көстүп келир. Суурнуң дорт шөйлүп баткан үеэзи кудумчуларында чаа туткан база чаартып кылган магазиниер, районнуң албан-организация черлериниң, чуртталганың бажыңнары, культураның болгаш уругларның албан черлери дистинчип чоруткан. 3 магазин хоорайда ышкаш, садыгжызы чок арга-биле ажылдап турар, кафелиг чаа столовая тудуунуң таваан салып доозупкан. Чуртталга бажыңнары газ-биле одаттынар плиталарлыг, сайгылгаан дүн-хүн чок хып турар, бажыңнар янзы-бүрү соодукчуларлыг, радиоприемниктерлиг.

Бичии бай-тайгажылар уругларның музыка школазында хөгжүмнүң кайгамчык эртинезин өөренип турар, а оларның тускай эртемниг башкылары, база-ла колдуунда бай-тайгажылар, чечектелген төрээн черин йөрээп, оон дугайын чогаадып, ону чон ырлажып турар.

Бежен чылдар үеэзинде Тээли суурга шуптузу-ла он ажыг хире эмчилер, башкылар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери ажылдап турган. Ам бөгүн чүгле чаңгыс райпо коллективинде, оон садыг-магазиниериниде дээди болгаш ортумак тускай эртемниг 21 кижи, Кызылдың кооперация училищезин дооскан 39 аныяк специалист ажылдап турар, оларның хөй кезии аныяктар.

Сайзыралдың болгаш хөгжүлдениң бедик чадазы, чоргаарланыр факт болза, күш-ажылчы кижилериниң өзүлдези, оларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүнүн кайгамчык бедээни, билиг-медерелиниң өскени, хей-аъттыг эрес соруу болгаш патриотчу чоруу болур.

Бичиимде-ле билир-таныырым чораан кайгамчыктыг эрес-кежээ кижилерниң баштары ам көгерип, назыны улгады берзе-даа, эрес соруктуу, идепкейлиг дам баргаа, эчис-соргалгазын күүседип, шудургу ажылдап чоруурлар. Районнуң Базаракта тергиин хөй-жуларының бирээзи, Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Салчак Тойбуну маңаа чижекке көрөл. Оон малдаан хою кончуг хүр, чаш төлү бүрүн дорукканн. 1973 чылда төрүүр 100 хойдан 104 хураганны алган. Малчын боду «1974 чылда көргүзүглерим моон бедик болзун дээш бүгү күжүмну салыр мен» деп чугаалап орар болду.

Кожазында хойжу бригадада аныяктар звенозу ажылдап турар. Эрткен чылын Шуй ортумак школазын доосканнардан 8 кижи төрээн колхозунда, хой ажылында ажылдап артканнар. «Мурнакчы» колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи, хоочун малчын, орден-хавыаалыг, 25 чыл хой кадарган Монгуш Бичии-Уруг назылап, пенсиялай берзе-даа, ол бригадада ажылдавышаан, аныяктарны хой ажылының аргадуржулгазынга өөредип, үнелиг сүмезин берип, ажыл-хөректи сайгарып, баштап орар.

Кызыл-Даг ның малчыннарын хандырып турар автолавка садыгжызы Салчак Очурну билип кээримге-де садыгжы кижи чораан. Ол шаанда аъттыг дерги садыг садыгдап эгелээш, ам 30 чыл ажыг ажылдаан, бажының дүгү шуут агарып калза-даа, чаңгыс чер-чурттугларынга бараан болурун үргүлүүлевишаан. Малчыннар оон ажылын мактап, бедии-биле үнелеп турар болду. Автолавка-машинаазын оон хеймер оглу, шеригден халажып келген, комсомолчу Володя Очур чолаачылап чоруур.

«Мурнакчы» колхозтуң хөрээженнер чөвүлелиниң ажылы база черле утка-шынарлыг, солун. Ол хөй-ниити организациязының ажылын сонгаргаш танышкаш, идепкейлиин, суурнуң хөрээжен болгаш өске-даа бүгү чонунга, колхозтуң амыдыралынга оон салдарының улуун, оларның чорудуп турар янзы-бүрү ажылдарының массалыын, дээштиин, ында киржип турар кижилериниң хөйүн болгаш идепкейлиин магадаан мен. Чижек кылдыр агитквартиралар аразынга болуп эрткен, Совет Тыванын үжен чыл оюнга тураскаатканн боттывынгыр уран үүл фестивалының дугайын чугаалаайн.

Суурну 8 агитквартирага хуваап каан. Олар дээрге суурда хөй-ниити ажылының, агитас-пропаганданың, янзы-бүрү өөредилгелериниң ёзулуг төвү боон турар. Агитквартира бүрүзү элээн хөй чуртталга бажыңнарын каттыштырып турар, тускай удуртукчулуг, янзы-бүрү хемчеглер, өөредилге, лекция, беседа кылырының планын баш буруцгаар кылып, азын каан. Агитквартира бүрүзү социалистиг хүлээлгелерлиг болгаш чарыштыг.

Бо 8 агитквартираның боттывынгыр уран үүл фестивалынга шупту 250 хире кижи киришкен. Ында чоннуң бүгү төлээлери: эр-хөрээжен колхозчулар, ажылчыннар, саанчылар, тудугжулар, чолаачылар, башкылар, эмчилер, аныяк оолдар, кыстар, ортумак болгаш улгады берген назылыг кижилер киирип турар, концертке киришпээн өске чон клуб шыгырт долдур олуруптар.

Байтайгажылар шагдан бээр талантылыгларының бирээзи Оларның аразындан артистер, чогаалчылар, композиторлар, чурукчулар, чонардаш чазаарлар, ыраажылар дээш кымнарны чок дээр!

Агитквартиралар фестивалының концертин «Чечек» аттыг агитквартира ажытты. Фестиваль концертин көрүп ора, хостуг совет кижилериниң сеткил-сагыжының өндүр бедиин, оларның чоргаар хоступ, эрги феодалдыг Тыва үеэзинде аш-чуттан, аарыг-аржыктан, дорамчылал-базымчадан, ядыы-түренгиден кырлып чораан тыва кижилер бөгүн кайы хире бедикче ужуп үне бергенин кижи чайгаар-ла долгандыр бодап кээр.

Сценада 30 чылдарда тыва бижик өөредилгезин көргүзүп турар үзүндү. Бичиимден-не аажок хүндүлээрим, чоннуң он-он уругларын өөредип кижизиткен, төлептиг аажы-чаңныг хоочун башкы, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Салчак Бадыевич Майны көстүп келди. Сценага база-ла башкы кижиниң овур-хевирин ол көргүзүп тур. Бай-Тайгага үжен чыгыы чыл башкылап келген бо төлептиг кижиниң назыхары дөгүзе-даа ол биеэги аныяксыг хевээр, бодунуң ыдыктыг хөрээн ак сеткилиг-биле үргүлчүлевишаан, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киришпишаан.

Оон соонда сценага чодураа дег дозургай кара карактарлыг, чойган дег дорт сыныыг кыс Валентина Тамба танцылап үнүп келди. Оон бүгү-ле овур-хевири, арын-шырайы, хүлүмзүрүү эртенги хүн ышкаш чырык, анай-хаак ышкаш эолдек чараш болду. Оон авазы, суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы, Шуй көдээ Советтиң күүскомунуң даргазының оралакчызы, суурда сураглыг кижилериниң бирээзи — Булак Иргитовна Тамба база уруун чаптап, концертти магадап көрүп орган. Ол идепкейлиг, сагышчангыр ие ында хөрээженнер чөвүлелин үр үеде даргалап келген. Оларның коммунистиг кижизидилгезиниң хөрээнге идепкейлиг киржилгези дээш ол 1973 чылда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Колхозта 300 ажыг күш-ажыл кылып шыдаар хөрээженнер бар. Олар ажылагыйының янзы-бүрү адырларында хаара туттуунан. Олардан чылдагаан чок бүдүрүлгеде ажылдавайн турар кижи чок. Хөрээженнер чөвүлелиниң хуралдарынга янзы-бүрү ажылдарны чугаалажып көрүп турар. 8 агитквартираның ажылын база чөвүлел удуртып турар. Оон ажылынга көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ш. Х. Кочаа, колхоз даргазы А. К. Хертек, ында партком секретары Т. Д. Хертек идепкейлиг дузалажып турар. Бо чөвүлелдиң ажылының үре-түнелдиг боон турарының бир чылдагаапы ында.

«Хүнчүгеш» агитквартираның концертинге 70 харлыг хоочун колхозчу Хертек Доктугу каргыраалап, Маадыр-ие Хертек Сорук демир-хомустап, 65 харлыг Кара-Сал Ламба игилге ойнап, ырлаан, колхозта партком секретары Хертек Танов шулук номчуп, ырлаан концертти көрүкчүлер аажок сонуургаан.

Бай-Тайгажы аныяк-өскен чонунуң, чуртунуң ажыл-хөрээнге шынчы, кежээ, боттарының салган сорулгазын күүседиринге эрес-шалып боон турарлар. 1973 чылда Шуйнуң ортумак школазын эки дооскан Светлана Самбый-оол төрээн колхозунга ажылдап артып калган. Ол ам ында аныяктарның баштыңы, комсомол организациязының секретары. Ындыглар ында эвээш эвес.

Төрээн Бай-Тайганың аянчинчизин, оон ажыл-ишчи кайгамчык кижилериниң улуг үүлезинин дугайын ам-даа хөйну уламчылап бижип болбайн аан.

Бо-да кайгамчык чаагай болгаш магаданчыг, аас-кежиктиг амыдыралдың бүгүде дозуп боттарының холунда тудуп алган чон хүн келген тудум улам-на эки ажылдаар, улам-на эки чурттаар болбайн канчаар.

Совет Тыванын булун бүрүзүнде ындыг чаартылгалар болгаш чоннуң чаагай амыдыралы партияның болгаш чазактың эгээртинмес дузазының, улуг делгем чурттуң хөй национал улустарының бузулбас найыралының ачызында чедип алдының турар. Ол дээрге биске эң-не эргим чаагай чүүл ол.

Севил ЮМБУУ.

• Республиканың культура амыдыралындан •

Бистиң республикада Культура ордулары, Культура бажыңнары, клубтар, кызыл-булуңнар ажылдап, ооң хөй санныг ажылдакчылары чонга бараан болуп турар. Культура одагларының чанында улусчу театрлар, агитбригадалар, бөттывынгыр уран чүүл бөлгүмнери доктаамал ажылдап турарын эки билир бис.

Туранның улусчу театрының коллективи А. Островскийниң «Орай ынакшыл» деп шиизин чедиишкинниг тургускан. Ооң бир көргүзүүн үстүнде чуруктан көрүңер.

Ортузунда чурукта кайы-бир черден аалдап келген ыраажылар эвес, а найысылалдың агрохимлабораториязының бөт-тывынгыр артистериниң үш үнге ырлажып турары-дыр.

Эрзинниң Нарын суурда «Челэзш» аттыг агитбригада үнүүшкүннерни доктаамал кылып турар. Бо чурукта Культура бажыңының директору Д. Чыргал-оол (солагай талазында) болгаш агитбригаданың удуртукчузу Н. Данзы-Белек (баянныг) чаа программаны сүмележип турары.

А. ЧАРАШ-ООЛ,
Ю. КОСАРЬКОВ,
С. ЧАЖИН-ООЛ
оларның фотолары.

Көрүлде чоруп тур

АГИТКВАРТИРАЛАРДА

АЛДАН-МААДЫР суурнуң агиткварталдар аразында Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскааткан уран чүүл көрүлдези эрткен. Аңаа Алдан-Маадырларның салгалы аттыг агиткварталдың концерти солун болган. Тываның эрткен амыдыралын көргүскен музыкалыг композиция оларның концертинин кол өзөө болган. Сарыг-Булуң сүт-бараан фермазының эргелекчизи Коош Ооржактың, башкы Зоя Суваның композицияның шии көргүзүүнде эки ойнаанын чон сонуургаан.

Суурнуң 9 агиткварталдарының концерттеринде шии, ыры, танцы дээш солун номер хөй. Кысыбгай Ондарның «Сүт-ле Хөлүм» деп ырызын Борбаа Монгуштуң ырлаанын, Саара Монгуштуң удуртулгазы-биле «Эөлдек шыңгыраан» деп танцыны күүсеткенин мактавас арга чок.

Көрүлдениң түңнелинде бирги черни Алдан-Маадырларның салгалы аттыг агиткварталдың бөт-тывынгыр артистери алган болгаш Хову-Аксының бүдүрүлгезинче экскурсиялаар болган. Ийги черни Хемчик аттыг агиткварталдың эөлөөн болгаш бөт-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге киришкен чуртталчылар Ак-Довуракче экскурсиялаар.

В. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

* * *

МӨРЕН суурнуң агиткварталдар аразында бөт-тывынгыр уран чүүл көрүлдези доозулган. 7 агиткварталдан 250 ажыг бөт-тывынгыр артистер, көрүлдеге киришкен. Концерттериң темазы, утка-шынары бо хүнгү амыдыралга дүүшкен, чоннуң культурлуг амыдыралының деңнелиниң бедөөнин херечилеп турар. Бирги болгаш ийги черлерни № 1, 7 агиткварталдар тус-тузунда өөлөөн.

Д. ЧЫРГАЛ.
Эрзин район.

* * *

БАЯН-КОЛ суурда агиткварталдарның уран чүүл көрүлделериниң түңнелин үндүрерде кварталдар аразында социалистиг чарыштың чоруп турарын барымдаалап турар. Кудумчунуң, бажыңнарның арыг-шевери, ниити культуразы, чурттакчыларның хөй-ниити ажылынга киржилгези, уругларының өөредилгези, чурум-сагылгазы дээш оскедаа негелделерге көргүзүглерин барымдаалаан. Утка-шынар, уран-чеченниң талазыбиле шылгараан концерттерни фермаларга болгаш бригадаларга көргүзерин шиитпирлөөн.

С. ДУВАА.
Улут-Хем район.

* * *

МУГУР-АКСЫ суурга районнуң албан-организация коллективтериниң аразында уран чүүл көрүлдези март айда эрткен. Аңаа бирги черни «Малчын» колхозтуң коллективи ап, уран чүүлге бедик мөргежилдиин база катап бадыткаан. «Моген-Бүрен» колхозтуң болгаш Мугур-Аксы уруглар садының коллективтери 2-ги черни үлешкеннер. Ам апрель айда суурларның агиткварталдарының аразында уран чүүл көрүлдези болуп эртер. Аңаа белеткел кидиш түлүк чоруп турар. Ооң-биле кады Мугур-Аксының Культура бажыңында уран чүүл болгүмнери ажылын эжижидип, агиткварталдарга боттуг дузаны чедирип, чоннуң культурлуг дыштанылгазын солун болдурарынче угландырган. Шии болгүмү Н. Өлзей-оолдуң «Буруузун билингени» деп шиизин база «Аңчы-Кара» деп тоолду сценажыдып тургускан, чонга бараалгаткан. Хойжу бригадаларже концерттиг үнүүшкүннер доктаамал чоруп турар.

Т. САЛЧАК.
Мөнгүн-Тайга район.

ЗОЯ НИКОЛАЕВНАВЫС

Хөгжүм-шии театрының хоочун артистериниң бирөзи Зоя Николаевна Голубеваны кайын билбес деп силер. Бир эвес шала будап олурар болзуңарза, сагындырын каайн, ол театрның чаа 38-ки сезонунда Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шиизинде Прасковья Маслованың ролюн бүзүренчиг болгаш сагышка артып каар кылдыр ойнаан артист ол-ла болгай. Театрның коллективи база хоорайның хөй-ниитиин бо хүннерде Зоя Николаевнаның 60 харлаарын болгаш чогаадыкчы ажылының 40 чылын демдеглеп эрттирер. Ооң театр уран чүүлүнге ажылдап келгени 40 чылдарның он дөртү Тыва театрның сценазынга тургустунган он-он овур-хевирлерге хамааржыр.

Зоя Николаевна кандыг-даа рольду алганда ону бүгү тала-биле сайгарып, бодунга ижиктирип, маадырның иштики сагыш-сеткилиниң онзагай хевирлерин дилеп эгелээр. Ооң хамаарышкан ажылынга кызымаан, сонуургалдының бистиң театрга келген чылында-ла эскерип каан бис. З. Голубеваның тыва театрга баштайгы чедиишкини Г. Запольскаяның «Дээрги Дульскаяның бүдүжү» деп шиидеи эгелээн. Бо шиинге Зоя Николаевна түр чурттакчының болгаш Тадрачиханың рольдарын күүсеткен. Шиини дужааган соонда безин, уран чүүл чөвүлели чаңгыс артист бөт-боттарынга дөмейлешпес ийи аңгы овур-хевирин канчаныпчаар күүседишкенин кайгап турган. Ол-даа шынап-ла улут чедиишкин болган чүве. Ол овур-хевирлер иштики сагыш-сеткилиниң, даштыкы хевириниң-даа талазы-биле аңгы-аңгы. Түр чурттакчы кыстың өөрүксүмээр, оожум бүдүштүг, зөлгир-чымчак, а Тадрачиханы өде-чара, тоор чүвезин чок, эр кижилерниг кылдыр Зоя Николаевна бо ийи овур-хевирлерни тургускан. Харындаа Тадрачиха Дульскаяга келгеш, ооң оглу зыяк кыстың аас-кежиин үреп, чаш урүглуг кылып каап, ам көөн бажыңындан үндүр сывырып турарынга удурланы бээр. Бо сцена маадырның бодундан каш дакпыр улуг эрге-дужаалдыг, чагырыкчы кижиге удур демиселиниң үстүкү чадазынга чедип турар көргүзүг. Мындыг сценаларны сагышка артып каар кылдыр ойнаары берге. А бистиң Зоя Николаевнавыс ону ойнап шыдаан-даа. Артист бо рольга үүн безин чавыс, чоол кылдыр адаккы регистрге тургузуп шыдаан.

1964 чылдан эгелөөн, Зоя Николаевна мергежилдиң бедик чадазынче шилчип, быжырымчалыг ажылдап келген. Артистиң көрүкчүлерге бараалгаткан классиктиг, совет болгаш амгы үениң кижилериниң дугайында овур-хевирлери бедик үнелелди ап турар. Ол дугайын рецензентилер боттарының чүүлдериннге бижип-даа турган.

Зоя Голубева дөртен чылдарның дургузунда ийи чүс ажыг рольдарга ойнаан. Артист ең ылаңгыя классиктиг база совет-даа драматургияга төлөн чок, амыдыралга шаптыктап чоруур кижилерниң овур-хевирин чедимчелиг ойнап келген.

Бистиң Зоя Николаевнавыс музыкага база ритмикага салым-чаланныг артист. Ол Поливаның хөгжүм-шии театрынга ажылдап тура-ла, кол кичээнгейин балет болгаш ырыже угландырын турган. Ынчангаш Зоя Николаевнаның хөгжүмнүг шиилерге мергежилиниң бедиин бистер эшоору хамаанчок, көрүкчүлер безин эки билир. Маңаа «Ийи кат-ие», «Дээр хараачыгайлары», «Нятуш кадын» деп хөгжүмнүг, хөглүг-баштак шиилерни хамаарыштырын болур.

Ие кижиниң эриг баарлыг, буянныын Зоя Николаевна база-ла мергежилдиг көргүзүн шыдаар артист. Ол «Кежээки чем мурнунда», «Дургун», «Диргелиишкин» деп шиилерге бөт-боттарынга катаптаттынмас кылдыр аваларның чаагай мөзү-шынарлыг рольдарын ойнагылаан.

Зоя Николаевнадан «Кандыг шиилерге ойнаксаар силер?» —деп айтырарга, ол «Улуг орус драматург А. Островскийниң шиилериннге» деп харыылаар. Бо база-ла таварылга эвес. З. Голубева шаанда А. Островскийниң сураглыг «Чаңныыпка» Катеринаның ролюн бөза чедимчелиг ойнаан.

Театр бо хүннерде Брагинский биле Рязановтуң «Төрелдер» деп комедиязын тургузуп эгелөөн. Ук комедияда кырган-аванның ролюн Зоя Николаевна көрүкчүлерге бараалгадыры-биле белеткенин турар. Бистиң Зоя Николаевнавыс талантылыг, тывынгырла болдур ийин, ол ам 60 харлаар-даа болза, силерге ам-даа чаа-чаа, солун овур-хевирлерчи бараалгадыр деп билиннер.

М. РАМАЗАНОВА,
Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи.

Спорт · Спорт

ИЙИГИ РАЗРЯД ДЭЭШ

Кызылдың шыдыраа клубунуң планын өзугаар хоорайның спорт комитединиң шугуму-биле ийи, үш дугаар разрядтыг шыдыраачыларның мөргежилин бедидериниң маргылдаазы эгелөөн.

Бында ийиги разрядтың 3, үшкү разрядтың 9—шупту 12 шыдыраачы ойнап эгелөөн.

Оларның аразында 3 салыг эрткен.

Үш дугаар салыгда ак талазы-биле ойнаан шыдыраачылар шуптузу уттургулаан. Бирги хөлге көдээ ажылагый техникумунуң үшкү курсчузу, ийиги разрядчы Моңгул-оол Сат оюннуң төнчүзүн чараш ойнааш, № 2 школаның 8 классының өөреникчизи Орлан Дамбаны дүжүп бөөринче албадаан. «Тываның аныяктары» солунуңуң литажылдакчызы Дөрбет-оол Моңгуш № 2 школаның 9 классының өөреникчизи Вася Сарыгларның ноян талазынга турган шаап халдаашкынын ойтур шаап шыдавайн, аштырышкынга таварышкан.

Дараазында хөлдерге хоорайның улус өөредилге калдизинин төлөөзи Виктор Моисеев республиканың «Билиг» ниитилелиниң референтизи ийиги разрядчы Бин-оол Седен-Хуураккa, Кызылдың телестудиязының кол редактору ийиги разрядчы Алексей Дүгержаа № 1 школаның 8 классының өөреникчизи Виктор Бухаровка, ол-ла школаның сески классчызы Сергей Кондрашов № 7 школаның 8 классының өөреникчизи Виктор Гущинге тус-тузунда уттурган.

Үшкү салыг соонда 2,5 санны алган № 2 школаның чемпиону, үшкү разрядчы В. Сарыглар мурнай берген.

Д. САЛЧАК.

Шилилде маргылдаа

Самагалдайга республика маргылдаазынга киржир мөгелер шилип алырының хостуг хүреш маргылдаазын эрттиргеп.

Дензи аайы-биле бирги черлерни Александр Дамдын, Валерий Баазан, Иван Хураган, Алдын-оол Дамчыт, Хөмушку Демир-оол олар алган.

Тиилекчилерге шаннаалдарны тывыскан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Телевидение

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

18.00—Уругларга. Мультфильм. 18.25—Телемедөөлер. 18.35—«Улуг Канчагай». Хроника-документалдыг фильм. 18.45—«Беш чылга—шалыпчы күш-ажыл». Дамчыдылга. 19.15—«Баку». Кыска фильм. 19.25—Телемедөөлер. 19.40—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.45—Экранда—кинокомедия. «Аршин Мал Алан». Уранчечен фильм. 21.20—Уран номчулга. Ф. А. Абрамов. «Оруктар, оруктар». Романдан үзүүнду. 21.50—22.00—Чапсар. 22.00—«Концерт студиязында». Елена Образцова ырлаар. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

А Г А А Р

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын өзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, соңгу болгаш мурнуу районнарның чамдык черлеринге хар чаар. Барын угланышкынныг хат кошкаандан дыңзыынга чедер. Агаарның температураазы 1—6 градус чылыг болур.

Кызылга булуттаар, чагбас. Барын угланышкынныг хаттың дургени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураазы 4—6 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кино

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ышкындырган миллионнар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыында 9.30, «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 11.10, 15.20, «Сөолгү минутага чедир» 13.00, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда:

«КАА-ХЕМ»: «Алдын мыйыстар» 10.00, «Чагыртпаннар» 15.00, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оолду капитан дижир турган» 11.00, 15.00, «Оюнга частырыг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Даарта орай апаар». 18.00, 20.00 шактарда.

Республиканың киноэкраннарынга

„БИСТИҢ БАЖЫҢЫВЫС МЫНДА"

деп «Ленфильм» студиязының тургусканы чаа кино удавас үнүп эгелөөр. Кинода улуг будуруулге черинин амыдыралын, ооң ажылчыннарының үре-түңнелдиг ажылжы дээш өөрүшкүзүн, заводтуң өртем-техниктиг чаартылгаларын көргүскен.

АПРЕЛЬДЕ ҮНҮП ЭГЕЛЭЭР ЧАА КИНОЛАР

Бо айда республиканың киноэкраннарынга «Мосфильм» киностудиязының 50 чыл оюнга тураскааткан кинонеделлары бооп эртер. Аңаа «Мосфильм-зин» үндүргени киноларның кадбак көрүлдези болур.

«Утпазым, ынак кижилерим дугайында» деп «Ленфильм-нин» үндүргени өөнүг кино көрүкчүлерин кичээнгейин хаара тудары чугаа чок. Киноны П. Заводчиков болгаш С. Самойловтуң «Кыстар командазы» деп документалдыг тоожузун өзугаар режиссёрлар А. Вехотко биле Н. Трощенко олар тургускан. 1942 чылда Ленинград фронтузунга эки турачы кыстардан тургустунган тускай инженер батальонунуң ажыл-амыдыралының дугайында кинода хандыкшыл, чоргаарал-биле төөгүн турар. 1941—42 чылдың аш-чуттуг бүзүрөлөөшкинин ажыр эткен кыстар, дайзынның тарын кааны өлүмнүг октарын-миналарны коргуш чокка чайладып турар. «Дайын» болгаш «хөрөөжен» деп сөстер бот-боттарынга чөрүлдөөлиг. Дайын кижилерни узуткаар, а хөрөөжен кижи амыдыралды бодарадыр болгай. Ынчалза-даа Төрөөн чурту, чову дээш демиселче сагыш-сеткилинден кыйгырты бөөрге ол чалданмас деп чүвени көргүзүп, дайын үеэинде демиселчилериниң одуруунга чораан хөрөөженнерге, аваларыыска, угбаларыыска хүндүткеливисти, чоргааралывысты илередиксээн бис» деп режиссёр Наталья Трощенко чугаалап орар. Кинода кол рольдарны Екатерина Васильева, Виктория Федорова, Валерий Золотухин болгаш өске-даа сураглыг артистер ойнаан.

Константин Фединниң «Хоорайлар болгаш чылдар» деп романынга үндезилөөн ындыг аттыг ийи сериялыг кино база сонуурганыг. Романга А. М. Горький улуг үнелелди берген. Ында чүгле хоорайлар болгаш чылдар дугайында эвес, революция чылдарында кижилериниң салым-чолунуң, шилип алган оруктарының дугайында биижип көргүскен. Аныяк немец чурукчу Курт Вепныг, чогаалчы Андрей Старцовтуң революцияга хамаарылгазы, ону хүлөөп көрүп турары, кижизиг мөзүшпаары амгы үениң аныяктарынга амыдыралчы бодалдарны төрүттүңдүрер. «Мосфильм» студиязының бо кинозунда совет артистер Игорь Старыгин, Ирина Печерникова, Сергей Мартинсон, Николай Гринько, Леонид Кулагинден аңыда кол рольдарның бирөзүн поляк актриса Барбара Брыльская ойнаан, ГДР-ниң артистери Винфрид Глацебадер, Хельге Геринг болгаш өскелер-даа киржип турар.

С. Найденовтуң «Ванюшининиң төлдери» деп шиизинге режиссер Евгений Ташков чаа утка-шынар, амгы үениң аян-шинчизин киргген кинону тургускан. Уруг-дарыгның, аныяк оскеннің кижизидилгезинче сагыш салбайн, оларны чүгле тодуг-тогаа, каасков болзун деп кызыдар болза эки чүве үнмес деп кино база катаг сагындырын турар.

Судно септээр улуг заводка чаа ажылчын көстүп кээр. Ооң адын Макар дээр. Макар кара-бажындан чаа үнген. Чамдык кижилер орта бүзүревес, оспаксыраар, а бригадир Алексей Углов Макарны кижи деп хүлөөп ап, ажылагый талазы-биле өзүлдезинге дүзалажыр. Ол-ла заводта содгу адазының каржы, чижеңг хоптак чоруундан Макарның дузазы-биле дескен Таня база ажылдап турар. Ол Алексей биле таныжып, өглешир дей берген. Макар кара-бажыңга Таня дээш кирген, заводка келгеп ужуру-даа ол. Ол үш бот-боттарынга экини күзөөн кижилериниң берге айтырыгны шиитпирлөөрин режиссёр Ф. Филипповтуң «Ол мецээ чагыртпас-тыр» деп өөнүг, делгем экранныг кинозундан көрүп болур.

Ийи сериялыг өөнүг «Айны оорлааны» деп кино грузин режиссёр Г. Мелиаваның сөолгү ажылы болган. Киноны ооң өөнүктери болгаш салгакчылары төңдүр тыртыргаан. Чогаалчы Г. Гамсахурдианың номунга үндезилеттинген бо кино бистиң кулактар-биле аңгы демиселиниң, коллективизацияның үеэинче эгидер. Чаңгыс нениң сүдүн ижип өскен алышкы Тараш Эмхвари биле Арзакан олар демиселде бот-боттарынга дайзыннар апарган. Эмхвари Барыын Европага эртем чедип ап, аристократсыг буржуаз кижизидилге ап, бөдүүн кижилерни ажылга ажыглаар мая дег кылдыр көөр, а Арзакан чаа амыдыралдың изиг деткикчизи, колхоз тургузукчуларының бирөзи. Кинода сураглыг киноактёрлар А. Шенгелая О. Мегвинстухуцеси, Г. Палаванишвили, И. Чичинадзе болгаш өскелер-даа ойнап турар.

Апрель айда ооң аңгыда «Ковүрүг кырында кижи», «Чоруунар чогузун», «Бистиң бажыңывыс мында», «Доктор Ивенстен медээ чок», «Улаараар оол», «Бо соңгаларның баарынга», деп чаа кинолар көрүкчүлериниң кичээнгейин хаара тудар.

Л. КАБАКОВА.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХЕМЧЕГ АЛГАН

«Кара-Хөл» колхозтуң төп сууру Дапсы-Аксының девискээринде сөолгү чылдарда мал оорлаар чорук үргүлчүлеп турарын эш Викторов редакцияже бижээн.

Бай-Тайга районнуң прокурору Н. Чыдаранның биске дыңнатканы:

Колхозта партия организациязының март 12-де болган хуралында ук чагааны номчуп, чугаалашкан. Үнүүшкүнүг судту колхоз төвүнге эрттирип, ол черден бөлүк оорларның хөрөөн аңаа көргеп. Чыылганнарга ол-ла хүн район прокурору лекция номчаап, оорлаар чорук-биле домиселди күштелдирер хемчегленнің база оор кылган таварылгада кеземче опаарының дугайында хоойлужудулганы таныштырган.

Дапсы-Аксы суурга милициянын участок инспектору турум ажылдаар шиитпирни хүлөөп алган. Ында тускай кижи бо хүннерде чеде берген.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

«Ш Ы Н»

солунну чагыдып алыңар!

Чагыдылганың өртээ:
6 айда—3 рубль.
3 айда—1 р. 50 көп.

БИЛИП АЛЫҢАР

Коммунал-чурттарга бажыңнарын алырының эзлчөзиниң бижидилгезин катап бүрүткөөри 1974 чылдың апрель 10-да доостур. Айыткан хуусаага чедир келбөөн хамаатыларны оочурдан үндүрер. Оочурга катап бүрүткедирде паспортун болгаш өг-бүлезиниң назы четпөөн кежигүннериниң төрүттүнгениниң дугайында херечилелдерин, күш-ажыл дептерлерин, техниктиг инвентаризация бюрозунуң шынзылгазын, коммунал-чурттарга бажыңының ордери, хуу бажыңнарның бажың дептерин, ведомстволарның чурттарга бажыңнарының дугайында шынзылганы эвилеп.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-51, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, улетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 651.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00945